

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Kenichi
Yamamoto

Enigma
Rikyū

Traducere din limba japoneză,
note, glosar și anexă de
FLAVIUS FLOREA

HUMANITAS
fiction

Redactor: Elena Dornescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la Accent Print – Suceava

KENICHI YAMAMOTO

RIKYŪ NI TAZUNEYO

Copyright © 2010 by Kenichi Yamamoto

All rights reserved.

Original Japanese edition published by PHP Institute, Inc.

This Romanian edition is published by arrangement with PHP Institute, Inc., Tokyo, in care of Tuttle-Mori Agency, Inc., Tokyo.

© HUMANITAS FICTION, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

YAMAMOTO, KENICHI

Enigma Rikyū / Kenichi Yamamoto;

trad., note, glosar și anexă de Flavius Florea. –

București: Humanitas Fiction, 2016

ISBN 978-606-779-091-7

I. Florea, Flavius (trad.; note)

821.521-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Autorul își exprimă recunoștința profundă pentru ajutorul primit de la membrii Asociației Zamōkai pentru practicarea *chanoyu*-ului (Cha no keikokai Zamōkai) de la pavilionul Zuihō al templului Daitoku (Daitokuji Zuihōin).

Volumul de față reprezintă forma revăzută și adăugită a textului apărut între iulie 2006 și august 2008 în revista lunară *Rekishī kaidō* (*Drumurile istoriei*), editată de Institutul de Cercetări PHP.

Notă asupra traducerii

Pentru numele de persoane s-a respectat ordinea normală din limba japoneză (precum și din limbile chineză sau coreeană), unde numele de familie se află pe prima poziție. Excepție face numele autorului pe copertă.

Clarificări privind transliterațiile cuvintelor japoneze în alfabetul latin: (1) vocalele se pronunță la fel ca în limba română, cele marcate cu macron (ō, ū) având o lungime dublă față de cele simple; (2) consoanele prezintă următoarele diferențe față de limba română: sh=ș, ts=ț, j=dj, ch=țș (ca în limba engleză sau ca în românescul „ci“), gi=ghi, ge=ghe; (3) w=u semivocalic, y=i semivocalic.

Semnele diacritice în numele și în cuvintele din limba chineză indică tonurile silabelor.

Termenii puternic conotați cultural, în primul rând cei care au legătură cu *chanoyu*-ul, având în vedere că încep să fie introduși ca atare de către practicanți în limbile europene, inclusiv în limba română, au fost păstrați în original. Deoarece termenii care au legătură cu *chanoyu*-ul se repetă chiar de multe ori în text, nu au fost explicați în note de subsol, ci într-un glosar.

Personajele cu existență istorică reală, majoritatea foarte familiare cititorului japonez, redată de autor după cercetări istorice serioase, au fost prezentate sumar în anexă. Bibliografia aparține autorului, redată ca în original.

F.F.

Favoarea *seppuku*-ului

RIKYŪ

28 februarie 1591, dimineața
Kyōto, locuința sa din Jurakutei¹, 1 jō² și jumătate

1

Nici vorbă s-o ia ușor!... În adâncul sufletului, Rikyū fierbea de furie. I-ar fi plăcut să se poată scula binedispus și senin, dar departe de el o asemenea stare. Deși culcat pe tatami în dormitorul său, capul îi era pe punctul de a-i exploda de la atâtea păreri de rău. „Maimuță³ blestemată!“ Când își amintea de figura aceea, se înfuria și mai tare. Nu exista nici un motiv pentru care el ar fi trebuit să moară. Totul era doar din cauza piticaniei ăleia imperinente. Un individ vulgar și plin de el, interesat doar de femei și aur, dar care ajunsese stăpânul țării. Ce nenorocire să te naști în astfel de vremuri!

Cam de pe la miezul nopții începuse să plouă violent. Răpăitul picăturilor pe țigle îi suna supărător în urechi. Deși încercase de mai multe ori s-o alunge din minte, figura aceea, care aducea cu un șoarece pleșuv⁴, îi revenea mereu în fața ochilor și de fiecare

1. Jurakutei – palat construit în Kyōto de către Toyotomi Hideyoshi în 1587 și demontat în 1595 (de aceea, numit uneori și „palatul miraj“). Unele dintre componentele sale s-au păstrat, fiind reconstruite la Daitokuji și la Nishi-Honganji.

2. *Jō* – unitate de măsură pentru mărimea încăperilor, egală cu suprafața unui tatami (în general, 1,80 m × 0,90 m = 1,62 m²).

3. Referire la Hideyoshi, poreclit *Saru* („maimuța“), din cauza fizionomiei sale.

4. Se știe că Oda Nobunaga l-a descris pe Hideyoshi cu expresia *hage-nezumi* („șoarece pleșuv“), de exemplu în scrisoarea către One (soția legitimă a lui Hideyoshi).

dată furia îl copleșea. La fel ca apa în dlocot lovind pereții de fontă ai vasului, mânia îi fierbea în suflet. Fără să facă cea mai mică mișcare, Rikyū privea țintă în întunericul încăperii. Zgomotul ploii se întee și un fulger coloră în galben *shōji*¹-ul. Imediat se auzi și tunetul. „Cerule mi-o fi simțit revolta...“ își zise, simțindu-se vag ușurat. Se ridică de pe saltea și deschise *shōji*-ul. Se lumină din nou și, pentru o clipă, grădina se zări în nuanțe gălbui. Picături mari de ploaie loveau întruna mușchiul.

— Ce furtună cumplită!

Soția sa, Sōon, care dormea în camera alăturată, apăru cu un sfeșnic în mână. După cum se vedea, nici ea nu închisese ochii.

— Primăvara, furtunile sunt nelipsite. Stinge lumina aia!

Nu era nevoie de două surse de lumină în întuneric. Într-o astfel de noapte prefera să se bucure de spectacolul fulgerelor.

Se așezară amândoi pe verandă. Din când în când, o străfulgerare ilumina *roji*-ul și răsuna tunetul. Acesta era tratamentul special pe care li-l oferea cerul într-o zi atât de aparte. Ramurile pinilor și ale podocarpilor² se îndoiu de vânt, iar peste ferigi și chloranthus se abăteau șuvoaie de ploaie. Fulgerele și tunetele se întee și se apropiară de Jurakutei. Un fulger puternic sfășie vertical întunericul chiar în preajma lor și, imediat, un bubuit teribil zdruncină totul în jur. Trăsnetul căzuse aproape de reședința cu două etaje a lui Hideyoshi, care se înălța chiar în mijlocul Jurakutei-ului.

Înspăimântată, Sōon se lipi de el. În ciuda trecerii anilor, femeia aceasta, în mod miraculos, nu se ofilise cătuși de puțin, iar pielea ei mătasoasă răspândea mereu un parfum plăcut.

— Eu n-am să-i cer scuze! spuse el, referindu-se, bineînțeles, la Hideyoshi.

1. *Shōji* – panou dreptunghiular, format dintr-un cadru de lemn cu întărituri pe care este întinsă hârtie japoneză translucidă, servind de obicei ca element de despărțire între cameră și culoarul exterior. Permite într-o oarecare măsură pătrunderea luminii. Poate fi uneori deplasat lateral, cu rol de ușă.

2. Specie de conifer originară din sudul Japoniei și estul Chinei, folosită frecvent și în Occident ca arbore ornamental (*Podocarpus macrophyllus*).

— Desigur.

— Ai ceva împotriva?

Rar se întâmpla ca Rikyū să-i ceară părerea, indiferent despre ce ar fi fost vorba.

— Presupuneam că așa o să faci!

— S-ar putea să te afecteze și pe tine, și pe copiii.

În ultima vreme, Hideyoshi era extrem de irascibil. Nu era deloc exclus să ordone ca toți din familia lui Rikyū să fie uciși până la unul.

— M-am obișnuit cu gândul ăsta de ceva vreme. Decât să te văd cerșindu-ți viața de la domnia sa *kanpaku*¹-ul, m-aș simți mult mai bine să mă omoare și pe mine.

Rikyū încuviință, fără să rostească o vorbă, căci bravura soției îl ajuta enorm. Sōon era în stare să citească în adâncul sufletului lui Rikyū doar la o ușoară înclinare a capului sau la o simplă mișcare a ochilor acestuia.

— Dacă ajuns până aici trebuie să-mi plec capul, mai bine renunțam de mult la *sadō* și mă retrăgeam din lume, cine știe unde. Motivul pentru care n-am făcut-o...

N-o făcuse pentru că dorise să-i arate șoarecelui ăluia pleșuv, țărănoiului mitocan, profunzimirile înfricoșătoare ale frumosului. Totuși, prin faptul că își croise drum printre atâția alții până în vârf, devenind stăpânul țării, Hideyoshi avea în el ceva ce nu putea fi subestimat. Manifesta o preferință vulgară pentru lucrurile bătătoare la ochi, dar, dacă împingea asta la extrem, ajungeai într-o zonă supramundă, detașată de lume. I se întâmplase lui Rikyū ca, arătându-i-se câte o astfel de grozăvie, să scoată o exclamație de uimire. Hideyoshi nu era un tip superficial, care să facă lucrurile pe jumătate. Regretabil era însă că îi lipsea fiorul în fața

1. *Kanpaku* – titlu acordat unui regent care, teoretic, asista împăratul în conducerea statului. În epoca Heian, titlul a fost monopolizat de familia Fujiwara, adevărații conducători ai țării. Ulterior, a fost acordat numai membrilor a cinci familii aristocrate descendente din Fujiwara, singurele excepții fiind Toyotomi Hideyoshi și nepotul său Hidetsugu. După Restaurația Meiji, a fost înlocuit cu titlul de prim-ministru.

eternității lumii, convins că toate se mișcă doar ca urmare a puterii lui. Nimic mai departe de adevăr!

Lecția pe care voise să i-o dea era că nu poți face universul să se miște după cum îți trăsneste ție! Ceea ce punea lumea în mișcare nu erau doar puterea militară și banii. Lucrurile frumoase aveau și ele forța lor, capabilă să cutremure universul. Nu doar obiectele scumpe chinezești sau ustensilele faimoase pentru *chanoyu* sunt frumoase, ci și bobocii de camelie care dau viață unei *tokonoma* peste care a trecut timpul... moliciunea sunețului apei calde din *kama*, asemănător foșnetului vântului prin ramurile pinilor... *yūgen*-ul suprafeței unui *chawan* negru *raku*, ținut în mână în semiobscuritatea unei mici încăperi... Alături de un bol de ceai, astfel de elemente de frumusețe simplă emană împreună liniște și forță.

„Viața mea întregă...“ Făcuse mari eforturi doar pentru a bea o ceașcă de ceai în puritate și calm, spre a putea gusta astfel bucuria supremă de a trăi pe această lume. „Eu nu mă înclin respectuos decât în fața lucrurilor frumoase.“ Ar fi vrut să-l facă să vadă profunzimile frumosului și să-i dea peste nas individului ăstuia arrogant... Nici nu știa când trecuseră cei nouă ani de când devenise maestrul de ceai al lui Hideyoshi, timp în care trăise mereu cu gândul ăsta. „Și în cele din urmă...“ Dar nu era cazul să se văicărească, el însuși făcuse prostia de a avea de-a face cu un astfel de individ vulgar.

Continua să plouă puternic, dar în bezna ca tăciunele mijea o lumină indigo. O nouă zi stătea să înceapă.

— Pot să te întreb ceva? rosti Sōon cu o voce chiar mai liniștită decât de obicei.

— Ce e?

Deși spusese că ar vrea să afle ceva, rămase tăcută.

— Poți să întrebi orice!

— Mda...

Întârzia să vorbească.

— Ce-ai pățit?

— Cred că femeia este o ființă bântuită fără speranță de pasiuni lumești...

— Ce lucru ciudat spui!

— Da, e chiar ciudat, însă țin neapărat să te întreb.

— Bine, ce anume?

Sōon își umezi buzele. Îi venea greu să vorbească.

Dincolo de zidul de pământ al *roji*¹-ului, un cal necheză. La ordinul lui Hideyoshi, de două zile reședința era înconjurată de trei mii de soldați, căci nu era exclus ca vreun *daimyō*² să trimită o armată ca să-l salveze pe Rikyū. În așa măsură îi era teamă lui Hideyoshi de autoritatea acestuia în domeniul estetic.

— Cu toată furtuna asta, își fac serviciul...

Soldații nu aveau nici măcar o streășină care să-i mai aperse de ploaie și vânt.

— A existat tot timpul o femeie în gândurile tale, nu?

Din cauza vacarmului, el nu înțelesese bine.

— Ce-ai zis?

— Te-am întrebat dacă n-a existat o femeie pe care ai iubit-o.

— O femeie... Credeam că vrei să discuți ceva, iar tu pomeștești de o femeie?

— Da. N-a existat o femeie pe care ai iubit-o mai mult decât pe mine?

Rikyū o privi cu atenție. Deși trecută deja de șaiszeci de ani, figura ei distinsă strălucea vag. Soția sa dădea glas unei gelozii la care nu se aștepta.

O cunoscuse pe Sōon cu patruzeci de ani în urmă, pe când el nu avea decât treizeci. De cum îi zărise fața ovală și albă, fusese atras de femeia aceasta liniștită și sensibilă. Grația și delicatețea ei innăscute i se citeau pe față. Rikyū era căsătorit pe atunci, Sōon, de asemenea, cu un soț muzician într-un grup de teatru *nō*, unde

1. *Roji* – textual, „pământ acoperit cu rouă”. Termenul este folosit în contextul de aici cu sensul de *chaniwa*, grădină adiacentă unui pavilion de ceai.

2. *Daimyō* – mare proprietar de domenii și conducător militar în epocile Muromachi, Azuchi-Momoyama și Edo. Sensul diferă ușor în funcție de epocă. În perioada Edo, pentru a fi numit astfel, era necesar să aibă un venit anual minim de zece mii de *koku* de orez.

acompania la *kotsuzumi*¹. Acest soț murise nu după mult timp, iar Rikyū o ajutase să se descurce. Timpul se scursese, iar când el trecuse de cincizeci de ani, se stinsese și soția lui și, după perioada de doliu, se căsătorise cu Sōon. Pe la treizeci-patruzeci de ani avusese legături și cu alte femei și i se născuseră și niște copii, dar astea erau povești vechi. Era oricum prea târziu să i se mai pună astfel de întrebări în ziua în care urma să-și facă *seppuku*.

— Ce vrei să spui?

— Eu am fost fericită alături de tine.

— Păi, atunci, unde e necazul?

— Totuși, chiar dacă mă strângeai în brațe în camera noastră, mă cutremuram uneori de o singurătate de parcă aș fi plutit numai eu pe cerul nopții în plină iarnă. Cu toate că brațele tale mă țineau strâns, aveam senzația că în sufletul tău îmbrățișai o altă femeie...

— Ce prostie! Am fost întotdeauna de bună-credință față de tine. Și tu ar trebui să știi foarte bine asta!

Nu era nimic neadevărat în ce spunea. Până acum, la vârsta de șaptezeci de ani, avusese de-a face cu mai multe femei, dar în adâncul inimii simțea că nici una nu o egalează pe Sōon, atât de sensibilă și plină de grație. În fapt, nici una nu se potrivea cu sufletul său ca ea.

— Da, știu că ai ținut la mine. Totuși...

— Ajunge! Mă duc să mă spal pe față. Pregătește-mi un *juban*² nou.

În voce i se simțea iritarea.

— Am înțeles.

Dăduse aprobator din cap, dar părea că ar vrea să mai spună ceva. Rikyū se uită fix la ea. Un timp, Sōon îi întoarse privirea cu un aer sfidător, dar apoi își mușcă buzele:

— Iartă-mă! În ultimele tale clipe mi-e sufletul răvășit și am vorbit fără să gândesc.

1. Instrument de percuție, un fel de tobă mică.

2. Lenjerie de corp în stil japonez, un fel de sub-kimono.

Își așează mâinile pe podea și se înclină adânc. Rikyū aprobă din privire și se ridică în picioare, moment în care ploaia se înțeți dintr-odată și începuse să răsună violent pe șindrila casei. Picături mari loveau fără milă peste tot în jur.

„Grindină, oare?...“ Dacă-și concentra privirea în lumina slabă a zorilor, distingea ici-colo, ricoșând prin grădină, boabe rotunde, unele cu diametrul cât al degetului său mare. În clipa următoare un gând îi fulgeră prin minte. „De acea femeie să fie vorba?!...“ Sōon era foarte inteligentă și perspicace. Făcând de atâtea ori dragoste cu el, îl simțise până în ultimele unghere ale sufletului.

Trecuseră peste cincizeci de ani de la povestea aceea. Nu scosese niciodată o vorbă despre ea, nu pomenise nimic nimănui și, totuși, nu uitase o clipă figura ei plină de demnitate. Îi păstrase în permanență un loc special în inima sa, devenind ceva atât de natural, încât pierduse complet conștiința faptului în sine. Pe acea femeie Rikyū o ucisese când avea nouăsprezece ani.

2

Reședința lui Rikyū din Jurakutei cuprindea câteva *chashitsu*-uri, în marele salon de optsprezece *jō*, dar azi el îl alesese pe cel de un *jō* și jumătate. Dintre multele *chashitsu*-uri pe care le făcuse până atunci, acesta de dimensiuni reduse îi plăcea cel mai mult. În pofida suprafeței de nici un *tsubo*¹, Rikyū era capabil să exprime în ea și eternitatea universului, și efemeritatea vieții umane.

„Tocmai pentru că e mic este atât de interesant!“ gândea Rikyū. I se spunea „un *jō* și jumătate“, dar, mai exact, avea un *jō* și trei sferturi. Peretele din fața *temaeza* era puțin avansat și nu crea o senzație de clausturare. Plasând o coloană interioară² și un perete

1. Unitate de măsură pentru suprafețe intravilane de teren, aproximativ 3,3 m².

2. *Nakabashira* – element caracteristic pentru acest tip de *kyōshitsu*, invenție a lui Rikyū. Constă într-un stâlp de lemn drept sau contorsionat, cu aspect natural, aproape neprelucrat.

Cuprins

<i>Notă asupra traducerii</i>	7
Favoarea <i>seppuku</i> -ului.	9
Orgoliul extrem	23
Și cunoșcătorii, și ignoranții.	37
Demolarea Daitokuji-ului	50
Un lucru nostim	63
Kimamori.	75
Un <i>hakama</i> de <i>kyōgen</i>	88
Un vas cu apă pentru colivie	101
Ca spuma pe apă	113
Doar anul acesta.	124
<i>Kanpaku</i> -ul din Goryeo	136
Crizantema sălbatică	148
Vestul drept est	160
Flacăra cu trei otrăvuri	172
Marea întrunire de ceai de la Kitano	184
<i>Chanoyu</i> cu fum de ace de pin	196
<i>Chashitsu</i> -ul de aur.	208
Mâna albă	219
A aștepta	230
Vânătoarea de ustensile celebre	242
Încă o femeie	254
Invitația lui Jōō	265
Dragostea.	277
Înainte și după vis	308
<i>Bibliografie</i>	311
<i>Glosar</i>	313
<i>Anexă</i>	321